

ZASIĘG GRANIC

Łatwość, z jaką pojęcie granic wywołało rezonans u badaczek i badaczy kilku różnych obszarów nauki, jest zastanawiająca i prowokuje do pytania: co sprawia, że tak się dzieje? Dlaczego granice (rozumiane jako termin, pojęcie i metafora) okazały się dla nich tak atrakcyjne?

Mamy dwie hipotetyczne odpowiedzi. Jedna brzmi mniej więcej tak: świat jest skomplikowaną i wieloelementową strukturą, zestawem mniejszych i większych całości poddawanych procesom poznawania i porządkowania. Można go sobie wyobrazić jako zbiór złożony z tysięcy podzbiorów. Bez pojęcia granic, umożliwiających wyodrębnienie poszczególnych jednostek, podmiotów, dostrzeżenie i zrozumienie całościowych zmian zachodzących w rzeczywistości byłoby niemożliwe. Podejście redukcjonistyczne związane z nadzieją na to, że przez studiowanie procesów jednostkowych będzie można poznać prawa całości, jest stosowane w wielu obszarach nauki, choć trzeba być optymistą, by nie widzieć jego ograniczeń.

Pojęcie granic wiąże się jednak nie tylko z optymizmem poznawczym. Jest sygnałem przywołującym poszukiwania własnej odrębności, a także poczucie zagubienia, wyobcowania, niepewności, wykluczenia.

Być na granicy, znaleźć się w sytuacji granicznej, przekraczać granice – to określenia oddające stan faktycznego zagrożenia, egzystencjalne lęki, utratę świata oswojonego, wyprawę w nieznanne, rytuał przejścia. Liminalność jest więc także elementem naszej struktury wewnętrznej, punktem wyjścia regulującym relacje jednostki ze światem, wąską kładką między naturą a kulturą.

Problem granic niepokoi nie tylko naukę, lecz także artystów. Niepokoi i fascynuje. Zofia Nałkowska pisała w *Dzienniku*: „miejsce dziejącej się rzeczywistości jest ten mój układ fizyczny, zamknięty wraz z nią drobnym relatywnie, skórzanym konturem kształtu. [...] W tym kłębku odbywa się wszystko, nie gdzie indziej zawarta jest przeszłość i przyszłość, a także cała teraźniejszość. Nie w muzeach, nie w bibliotekach, których byt cały uwarunkowany jest odbiorcą”.

Poruszający *passus* z Nałkowskiej stanowi wersję renesansowych analogii między mikro- a makrokosmosem. Jest jeszcze jedną odsłoną myślenia o granicach.

PROF. GRAŻYNA BORKOWSKA,
PROF. JERZY DUSZYŃSKI,
PROF. STANISŁAW FILIPOWICZ

Jeremiasz Falck
(ok. 1610–1677),
Mors ultima linea rerum (Śmierć ostateczną granicą wszystkiego),
1630–1670, papier, miedzioryt, nr inw. MNK III-ryc.-47542

ZBIORY MUZEUM NARODOWEGO W KRAKOWIE

MAGAZYN
POLSKIEJ AKADEMII
NAUK

nr 2/66/2021
kwartalnik
ISSN 1733-8662
nakład: 1600 egz.

© Polska Akademia Nauk

Biuro Upowszechniania
i Promocji Nauki
pl. Defilad 1
00-901 Warszawa

www.pan.pl
www.academia.pan.pl
academia@pan.pl

ZESPÓŁ
REDAKCYJNY

Magdalena Prokopowicz
redaktor naczelna

Jolanta Iwańczuk
nauki o Ziemi

Marcin Pietras
nauki biologiczne
i rolnicze

Justyna Orłowska
dziennikarz

Dominik Wódz
redakcja językowa

Andrzej Figatowski
grafika

DG ART Agnieszka Deluga-Góra
edycja zdjęć

RADA NAUKOWA

Jerzy Duszyński
prezes PAN
(przewodniczący)

Stanisław Filipowicz

Roman Słowiński

Grażyna Borkowska

Katarzyna Turnau

Roman Micnas

Witold Rużyłło

Antoni Rogalski

Henryk Szymczak

Druk:
Agencja Wydawniczo-
Poliograficzna Gimpo